

Home>Wetgeving en jurisprudentie>Nationale wetgeving

Nationale wetgeving

Duitsland

De Bondsrepubliek Duitsland is een democratische, federale en sociale rechtsstaat. De grondrechten en de beginselen van een democratische, federale en sociale rechtsstaat vormen samen de onschendbare kern van de Duitse grondwet, waarvan de naleving wordt gewaarborgd door het Federaal Constitutioneel Hof (Bundesverfassungsgericht).

Rechtsbronnen

De Duitse grondwet (*Grundgesetz*) vormt het kader voor het rechtsstelsel en de waarden van de Bondsrepubliek Duitsland. In de grondwet is het volgende vastgelegd:

de grondrechten als de hoogste basisbeginselen;

de fundamentele structuur en de essentiële structurele beginselen van de staat en zijn bestuursorganen;

de beginselen volgens welke de verkiezingen voor de Bondsdag (*Bundestag*, het lagerhuis van het Duitse parlement) moeten worden gehouden;

de basis voor de status en rechten van de vrij gekozen leden van de Bondsdag;

hoe de Bondsdag is georganiseerd en zijn taken uitvoert;

de taken en organisatie van de Bondsraad (*Bundesrat*, het Hogerhuis van het Duitse parlement met participatie van de deelstaten op federaal niveau);

de verdeling van de wetgevende en bestuurlijke bevoegdheden tussen de Bondsstaat en de deelstaten;

de grondbeginselen van de rechterlijke organisatie.

Soorten rechtsinstrumenten – beschrijving

De **nationale geschreven rechtsbronnen** zijn in hoofdzaak de grondwet, **wetten**, **algemene maatregelen van bestuur** en **statuten**.

Wetten

In materiële zin is een wet een abstracte en algemene regel die gevolgen voor derden heeft. In formele zin gaat het om een rechtshandeling die door de bevoegde wetgevende organen wordt voorgeschreven volgens de in de grondwet vermelde procedure.

Duitsland is een **federale staat met 16 deelstaten – de Länder**. Er zijn daarom **federale wetten**, die binnen het gehele grondgebied van de Bond gelden, en **deelstaatwetten** die alleen geldig zijn in de betreffende deelstaat. Elke deelstaat heeft zijn eigen constitutie en heeft ook, binnen het rechtskader van de federale grondwet, de bevoegdheid om wetgeving, algemene maatregelen van bestuur en statuten aan te nemen.

De **wetgevende bevoegdheden** van de Bond en de deelstaten zijn nauwkeurig vastgelegd in de federale grondwet. De deelstaten hebben wetgevende bevoegdheden, tenzij in de grondwet is vastgelegd dat deze bevoegdheden zijn overgedragen aan de federale overheid. De belangrijkste wetgevende bevoegdheden van de Bond zijn vastgelegd in de artikelen 71 tot en met 74 van de grondwet. Daarnaast bevat de grondwet op verschillende locaties meer wetgevende bevoegdheden van de Bond.

Exclusieve wetgevende macht van de Bond

Op de gebieden die binnen de exclusieve wetgevende macht van de Bond vallen, hebben de deelstaten alleen de bevoegdheid om wetgeving aan te nemen als zij hiertoe expliciet zijn gemachtigd door een federale wet (artikel 71 van de grondwet).

Op grond van artikel 73 van de grondwet heeft de Bond exclusieve wetgevende macht op (onder meer) de volgende gebieden: alle kwesties op het gebied van buitenlands beleid, defensie (inclusief de bescherming van de burgerbevolking), burgerschap, vrijheid van verkeer, paspoorten, verblijfsregistratie en identiteitsbewijzen, immigratie, emigratie en uitzetting, valuta en geld, de eenheid van het douane- en handelsgebied, luchtverkeer, samenwerking tussen de Bond en de deelstaten met betrekking tot onderzoekwerk en het recht inzake wapens en explosieven.

Concurrerende wetgevende bevoegdheden

Op gebieden die onder concurrerende wetgeving vallen, hebben de deelstaten het recht om wetgeving aan te nemen, mits en voor zover de Bond zijn wetgevende bevoegdheden op datzelfde gebied niet uitoefent (artikel 72 van de grondwet). De rechtsgebieden die onder concurrerende wetgeving vallen, zijn onder meer burgerlijk recht, strafrecht en verkeersrecht, alsmede verenigingsrecht, recht betreffende verblijf en vestiging van buitenlandse staatsburgers, recht betreffende economische zaken, arbeidsrecht, socialezekerheidsrecht en bepaalde aspecten van consumentenbescherming. Met betrekking tot bepaalde zaken die op grond van artikel 74 van de grondwet binnen de werkingssfeer van concurrerende wetgeving vallen, heeft de Bond uitsluitend het recht om wetgeving aan te nemen mits en voor zover de totstandbrenging van gelijkwaardige leefomstandigheden binnen het gehele grondgebied van de Bond of de handhaving van juridische of economische eenheid federale regelgeving noodzakelijk maken in het nationaal belang.

Algemene maatregelen van bestuur

Een algemene maatregel van bestuur is een abstracte en algemene regel met gevolgen voor derden, die door de uitvoerende macht op basis van een wettelijke machtiging wordt uitgevaardigd.

Statuten

Een statuut is een abstracte en algemene rechtsregel die door een publiekrechtelijke rechtspersoon kan worden goedgekeurd in het kader van een op grond van de wet toegekende autonomie en die van toepassing is op personen die daartoe behoren of daaraan zijn onderworpen.

Gewoonterecht en jurisprudentie

Naast de geschreven rechtsbronnen zijn er ook **ongeschreven rechtsbronnen**, waaronder de algemene regels van het volkenrecht en het gewoonterecht. Jurisprudentie is in beginsel geen rechtsbron, al speelt deze in de praktijk een belangrijke rol. Alleen bepaalde arresten van het Constitutioneel Hof van de Bondsrepubliek Duitsland kunnen rechtskracht krijgen.

Internationale rechtsbronnen en recht van de Europese Unie

In artikel 25 van de grondwet wordt een bijzondere rol toebedeeld aan de algemene regels van het internationaal recht: volgens artikel 25, eerste zin, maken deze regels deel uit van het federale recht en volgens artikel 25, tweede zin, hebben ze voorrang boven de wetten. De algemene regels van het internationaal recht bevinden zich in de nationale hiërarchie van normen dus tussen de grondwet en de wetten.

Internationale verdragen over onderwerpen die tot de bevoegdheid van de federale staat behoren, moeten in de vorm van een federale wet, door de bevoegde instanties worden goedgekeurd, waarna zij op het gehele grondgebied van de Bond geldig zijn. Daarom worden deze verdragen in de nationale hiërarchie van normen (slechts) met een federale wet gelijkgesteld.

Recht van de Europese Unie

Er zijn specifieke grondwettelijke bepalingen die gelden voor de deelname van Duitsland aan de Europese Unie (artikel 23 van de grondwet) en voor andere gevallen van overdracht van soevereine rechten aan internationale instellingen (artikel 24) door het sluiten van internationale verdragen.

Het primaire recht van de Unie is in Duitsland van toepassing onder de voorwaarden van artikel 23 van de grondwet, conform de benodigde goedkeuringswet. Rechtshandelingen op basis van het afgeleide Unierecht die onmiddellijk toepasselijk zijn (zoals verordeningen) gelden in beginsel rechtstreeks in Duitsland. Rechtshandelingen op basis van het afgeleide Unierecht waarvoor een omzetting in rechtshandelingen naar nationaal recht vereist is (zoals richtlijnen), gaan in beginsel pas in Duitsland gelden wanneer er nationale omzettingshandelingen zijn aangenomen. Conform de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie heeft het Unierecht in beginsel voorrang, wanneer dit strijdig is met het nationale recht. Krachtens deze jurisprudentie moet het nationaal recht in overeenstemming met het Unierecht worden uitgelegd, wat betekent dat strijdigheid tussen wetten wordt beperkt, als er ruimte voor een dergelijke uitleg bestaat.

Wetgeving en belangrijkste rechtshandelingen

Staatsrecht

[Grondwet voor de Bondsrepubliek Duitsland \(*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, GG\) – Engelse vertaling](#)

[Wet inzake het Federaal grondwettelijk Hof \(*Gesetz über das Bundesverfassungsgericht*, BVerfGG\) – Engelse vertaling](#)

Civiel recht

[Burgerlijk wetboek \(*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB\) – Engelse vertaling](#)

[Wetboek van burgerlijke rechtsvordering \(*Zivilprozessordnung*, ZPO\) – Engelse vertaling](#)

Handelsrecht

[Wetboek van koophandel \(*Handelsgesetzbuch*, HGB\) – Engelse vertaling](#)

[Wet inzake naamloze vennootschappen \(*Aktiengesetz*, AktG\) – Engelse vertaling](#)

[Wet inzake besloten vennootschappen \(*Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*, GmbHG\) – Engelse vertaling](#)

Bestuursrecht

[Wetboek inzake het bestuursprocesrecht \(*Verwaltungsgerichtsordnung*, VwGO\) – Engelse vertaling](#)

[Wet inzake de bestuursrechtelijke procedure \(*Verwaltungsverfahrensgesetz*, VwVfG\)](#)

Strafrecht

[Wetboek van strafrecht \(*Strafgesetzbuch*, StGB\) – Engelse vertaling](#)

[Wetboek van strafvordering \(*Strafprozeßordnung*, StPO\) – Engelse vertaling](#)

Hiërarchie van normen

De **grondwet** staat het **hoogst** in de hiërarchie van binnenlandse normen. De **grondwet** heeft de voorrang boven alle andere binnenlandse rechtsbronnen en vormt het instrument waarop het volledige Duitse rechtsstelsel rust. Elke wettelijke bepaling die in Duitsland wordt aangenomen, moet in overeenstemming zijn met de grondwet, zowel formeel als inhoudelijk. Daarom bepaalt artikel 20, lid 3, van de grondwet dat de wetgevende macht gebonden is aan de grondwet en de uitvoerende en rechtsprekende macht aan de wet en het recht. De wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht zijn in het bijzonder gebonden aan de grondrechten die zijn vastgelegd in de artikelen 1 tot en met 19 van de grondwet, die rechtstreeks toepasselijk recht vormen (artikel 1, lid 3). De voorrang van de grondwet wordt uiteindelijk gehandhaafd door het Federaal Constitutioneel Hof. Alleen dit hof kan een handeling van het parlement ongeldig verklaren, wanneer de betreffende handeling ongrondwettelijk is.

In artikel 79, lid 2, wordt bepaald dat de grondwet alleen kan worden gewijzigd door een tweederde meerderheid van de leden van de Bondsdag en twee derde van de stemmen van de Bondsraad. Via de Bondsraad nemen de deelstaten deel aan de vaststelling van de wetgeving en aan het bestuur van de Bond en aan zaken met betrekking tot de Europese Unie. Bepaalde **essentiële onderdelen van de grondwet** – te weten de verdeling van de Bond in deelstaten, hun deelname aan het wetgevingsproces en de beginselen die zijn vastgelegd in de artikelen 1 en 20 – **mogen helemaal niet worden gewijzigd** (artikel 79, lid 3, de zogenoemde “eewuwigheidsclausule”), als waarborg dat bijzonder essentiële constitutionele kernbepalingen van de grondwet behouden blijven.

De **algemene bepalingen van het internationaal recht** staan lager in de hiërarchie dan de grondwet, maar hoger dan de wetten van de Bond en de deelstaten. Deze algemene bepalingen omvatten het internationale gewoonterecht en de algemene beginselen van het volkenrecht, maar niet het internationale verbintenissenrecht. De grondwet stelt expliciet dat deze algemene bepalingen integraal deel uitmaken van het federale recht en dat ze voorrang hebben boven de wetten en direct rechten en plichten scheppen voor de inwoners van het grondgebied van de Bond (artikel 25). Tot deze algemene bepalingen van het internationaal recht met rechtsgevolg voor individuen (d.w.z. regels die bedoeld zijn om het individu te beschermen) behoren met name de garantie van een passende vorm van rechtsbescherming voor vreemdelingen en het “specialiteitsbeginsel”, dat bepaalt dat strafzaken gebonden zijn aan de voorwaarden voor uitlevering die de uitleverende staat heeft gesteld.

Gewone wetgeving staat lager in de hiërarchie dan de grondwet. Wetten worden **aangenomen door de Bondsdag in samenwerking met de Bondsraad**.

Wetsontwerpen kunnen worden ingediend in de Bondsdag door de Bondsregering, door de Bondsraad, of door leden van de Bondsdag (door een fractie of ten minste 5 % van de leden). In de grondwet worden de gevallen bepaald waarin voor de definitieve goedkeuring van een wet door de Bondsdag toestemming nodig is van de Bondsraad (op dit moment geldt dat volgens de statistieken die de **Bondsraad** op zijn website heeft gepubliceerd voor ongeveer 38 % van alle wetten). Voor de overige wetgeving die door de Bondsdag wordt aangenomen, mag de Bondsraad alleen bezwaar aantekenen tegen een wetsontwerp dat is aangenomen door de Bondsdag, die dat bezwaar op zijn beurt mag verwerpen. In het geval van meningsverschillen tussen de Bondsdag en de Bondsraad kan een gemeenschappelijk comité voor gezamenlijke overweging van wetsontwerpen (het Bemiddelingscomité) bijeen worden geroepen, dat bestaat uit een gelijk aantal leden van de Bondsdag en de Bondsraad (op dit moment 16 leden van elk orgaan). De rol van het Bemiddelingscomité is het opstellen van voorstellen voor het bereiken van unanimiteit, maar het comité kan zelf geen beslissingen namens de Bondsdag en de Bondsraad nemen.

Algemene maatregelen van bestuur zijn ondergeschikt aan wetgeving en kunnen worden uitgevaardigd door de federale regering, een Bondsminister of de regeringen van de deelstaten. **Statuten** staan lager in de hiërarchie dan algemene maatregelen van bestuur en kunnen worden uitgevaardigd door een publiekrechtelijke rechtspersoon (bv. een gemeente).

Wetgevingsproces

Duitse **wetten worden gemaakt** door de beide kamers van het Duitse parlement. De Duitse **Bondsdag** is dan ook het belangrijkste wetgevende orgaan. De Bondsdag **beslist over alle wetten die onder de bevoegdheid van de Bondsrepubliek Duitsland vallen**, in een wetgevingsprocedure waaraan ook de Bondsraad moet deelnemen.

Binnen het federale systeem van Duitsland ligt een aanzienlijk deel van de staatsmacht bij de **deelstaten**. Daarom is de **Bondsraad** ook **betrokken bij de aanneming van wetgeving**. Alle wetten worden ter stemming voorgelegd aan de Bondsraad en deze mag – als het gaat om een wet die zijn goedkeuring behoeft – zelfs de afwijzing van bepaalde voorstellen bevelen.

Wetgevingsinitiatief

De meeste wetsontwerpen en voorgestelde teksten worden ingediend door de **federale regering**. Die heeft als middelpunt van de wetgevende macht de meeste ervaring met de tenuitvoerlegging van wetgeving en bezit rechtstreekse kennis over waar in de praktijk nieuwe regelgeving nodig is.

Behalve de federale regering heeft echter ook de **Bondsraad** het recht wetsontwerpen in te dienen die tot nieuwe wetten kunnen leiden. En ook de **leden en fracties van de Bondsdag** kunnen voorstellen voor nieuwe wetten of wijzigingswetten aan de Bondsdag voorleggen. Over deze wetsontwerpen wordt gesproken, nagedacht en gestemd in het parlement volgens een nauwkeurig vastgelegde procedure.

Initiatieven van de federale regering of de Bondsraad

Als de **federale regering** een wet wil wijzigen of invoeren, moet de Bondskanselier het wetsontwerp eerst voorleggen aan de **Bondsraad**. De Bondsraad heeft dan in de regel zes weken de tijd om zijn **commentaar** op het wetsontwerp in te dienen, waarop de regering dan weer kan reageren met een schriftelijke conclusie van antwoord. De Bondskanselier stuurt het wetsontwerp vervolgens samen met het commentaar van de Bondsraad naar de Bondsdag. Eén **uitzondering** op deze procedure is de **ontwerpbegroting**, die tegelijkertijd aan de Bondsraad en de Bondsdag wordt gestuurd. Een soortgelijke procedure geldt als wetsvoorstellen worden ingediend door de Bondsraad. Zodra de meerderheid van de leden van de Bondsraad voor het wetsontwerp heeft gestemd, gaat het eerst naar de federale regering, die er haar opmerkingen aan toevoegt, meestal binnen zes weken, en daarna naar de Bondsdag.

Initiatieven van leden van de Bondsdag

Wetsontwerpen kunnen ook worden ingediend door leden van de Bondsdag. Ze moeten in dat geval worden gesteund door **ten minste een van de fracties of ten minste 5 % van de leden van de Bondsdag**.

Deze wetsontwerpen hoeven niet eerst te worden voorgelegd aan de Bondsraad. Om die reden laat de regering soms **bijzonder urgente wetsontwerpen** indienen door fracties die het in de Bondsdag steunen.

Bespreking van het wetsontwerp en aanneming van de wet

Verspreiding van de voorgestelde tekst

Voordat een wetsontwerp door de Bondsdag kan worden behandeld, moet het eerst worden voorgelegd aan de voorzitter van de Bondsdag en daarna worden geregistreerd door de administratie.

Vervolgens wordt het verspreid onder alle leden van de Bondsdag en de Bondsraad en de Bondsministeries als een gedrukt document of, vaker nog, in elektronische vorm.

Zodra het wetsontwerp op de **agenda voor de plenaire vergadering** is gezet, is de eerste fase van de behandeling in het parlement afgerond: vervolgens kan het gepresenteerd worden tijdens een openbare, **officiële vergadering** van de Bondsdag.

Drie lezingen in de plenaire vergadering

Als regel worden wetsontwerpen **driemaal besproken** in de plenaire vergadering van de Bondsdag. Deze debatten worden **lezingen** genoemd.

Tijdens de eerste lezing wordt alleen een debat gehouden als hiertoe is besloten door de *Ältestenrat* (een speciaal uitvoerend orgaan van de Bondsdag) of als het wordt aangevraagd door een van de fracties. In de meeste gevallen gebeurt dit als wetgevingsprojecten bijzonder controversieel zijn of van bijzonder belang zijn voor het publiek.

Het hoofddoel van de eerste lezing is op basis van de aanbevelingen van de Ältestenrat **een of meerdere commissies aanwijzen** die het wetsontwerp zullen bestuderen en het zullen voorbereiden voor de tweede lezing.

Als er meerdere commissies worden aangewezen, krijgt één commissie de eindverantwoordelijkheid voor de discussies over het onderwerp en dus voor het verloop van de procedure. De overige commissies wordt gevraagd advies uit te brengen over het wetsontwerp.

Wetgevingswerkzaamheden in de commissies

De **gedetailleerde wetgevingswerkzaamheden** vinden plaats in de permanente commissies, die bestaan uit leden van alle fracties. De commissieleden stellen zich op de hoogte van het materiaal en bespreken het tijdens hun vergaderingen. Zij kunnen ook deskundigen en vertegenwoordigers van groepen van belanghebbenden uitnodigen voor openbare hoorzittingen.

Parallel aan het werk dat door de commissies wordt verricht, vormen de fracties **werkgroepen**, waarin zij de betreffende kwesties bestuderen en hun eigen standpunt bepalen.

Het is niet ongebruikelijk dat de fracties in de commissies samenwerken. De meeste wetsontwerpen worden in meer of mindere mate herzien als gevolg van samenspel tussen de regeringsfracties en de oppositie.

Na de afronding van de besprekingen zal **de commissie met de eindverantwoordelijkheid voor het wetsontwerp een verslag** presenteren **aan de plenaire vergadering** over het verloop en de resultaten van de besprekingen. Het **besluit dat deze commissie aanbeveelt**, vormt de basis voor de tweede lezing die nu plaatsvindt in de plenaire vergadering.

Debat tijdens de tweede lezing

Voor de tweede lezing ontvangen alle leden van de Bondsdag de gepubliceerde **aanbeveling voor een besluit** in gedrukte vorm. Zij zijn dus goed voorbereid op het debat. De fracties coördineren nogmaals hun standpunten tijdens interne vergaderingen voorafgaand aan het debat, om één front te kunnen vormen tijdens de openbare tweede lezing.

Na het algemene debat kunnen alle bepalingen in het wetsontwerp afzonderlijk worden behandeld. In de regel gaat de plenaire vergadering echter direct over tot stemming over het wetsontwerp als geheel.

Alle leden van de Bondsdag mogen **moties voor amendementen** indienen, die vervolgens meteen in de plenaire vergadering worden behandeld. Als de plenaire vergadering amendementen aanneemt, moet de nieuwe versie van het wetsontwerp eerst worden gedrukt en verspreid. Deze procedure kan echter worden ingekort als twee derde van de aanwezige leden daarmee instemt. In dat geval kan de derde lezing onmiddellijk beginnen.

Stemming tijdens de derde lezing

Tijdens de derde lezing wordt alleen een nieuw debat gehouden als een fractie of ten minste 5 % van de leden van de Bondsdag daarom heeft verzocht.

In dit stadium mogen moties voor amendementen niet meer worden ingediend door individuele leden, maar alleen door fracties of door 5 % van de leden van de Bondsdag. Bovendien mogen de moties alleen betrekking hebben op amendementen die tijdens de tweede lezing zijn aangenomen.

De **definitieve stemming** vindt plaats aan het **einde van de derde lezing**. Als de voorzitter van de Bondsdag vraagt wie voor het wetsontwerp is, wie ertegen is en wie zich van stemming onthoudt, reageren de leden daarop door op te staan.

Zodra een wetsontwerp de noodzakelijke meerderheid heeft behaald in de plenaire vergadering van de Bondsdag, wordt het **als wet doorgestuurd naar de Bondsraad**.

Goedkeuring van de Bondsraad

Via de **Bondsraad** zijn de **deelstaten** betrokken bij de vorming van alle elementen van de wetgeving. In dat opzicht zijn de **rechten van de Bondsraad** om deel te nemen aan het wetgevingsproces heel nauwkeurig omschreven.

De Bondsraad mag geen wijzigingen aanbrengen in een wet die is aangenomen door de Bondsdag. Als de Bondsraad een wet niet goedkeurt, kan hij eisen dat het **Bemiddelingscomité** bijeen wordt geroepen. Het Bemiddelingscomité bestaat uit een gelijk aantal leden van de Bondsdag en de Bondsraad.

Voor sommige wetsontwerpen, de zogenaamde **goedkeuringswetten**, is goedkeuring door de Bondsraad vereist. Het gaat bijvoorbeeld om wetten die de deelstaten verplichten burgers uitkeringen in geld te verstrekken of wetten betreffende de bestuurlijke bevoegdheid van de deelstaten.

Als het gaat om **wetsontwerpen waartegen de Bondsraad bezwaar mag maken**, kan de Bondsdag een wet in werking laten treden, zelfs als er geen overeenstemming is bereikt in het Bemiddelingscomité. Hiervoor is echter een nieuwe stemming nodig, waarin de Bondsdag het wetsontwerp met een absolute meerderheid aanneemt.

Bezoek voor meer informatie de website van de [Bondsdag](#) en de [Bondsraad](#).

Afkondiging, publicatie en inwerkingtreding

Zodra een wetsontwerp is goedgekeurd door de Bondsdag en de Bondsraad, moet het nog een aantal stadia doorlopen voor het in werking kan treden. Een wet die is aangenomen, wordt eerst gedrukt en doorgestuurd naar de Bondskanselier en de bevoegde Bondsminister, die hem medeondertekent. Daarna ontvangt de Bondspräsident de wet om deze in de wetgeving op te nemen. Hij of zij onderzoekt of de wet is aangenomen in overeenstemming met de grondwet en daarmee niet in strijd is. Als deze controles zijn verricht, ondertekent de Bondspräsident de wet en geeft hij of zij opdracht deze in het federale staatsblad (*Bundesgesetzblatt*) te publiceren.

Op dat moment is de wet afgekondigd. Als er geen specifieke datum is genoemd waarop de wet in werking treedt, gebeurt dit op de veertiende dag na de publicatiedatum van het federale staatsblad waarin hij is afgedrukt.

Wat te doen bij strijdigheid tussen meerdere rechtsbronnen

In de grondwet is ook de kwestie van strijdig federaal en deelstaatrecht geregeld. De grondregel is vastgelegd in artikel 31 van de grondwet: Het federale recht prevaleert boven het recht van deelstaten. Dit beginsel geldt ongeacht de hiërarchische status van de strijdige regels, dus een federale verordening gaat bijvoorbeeld voor de constitutie van een deelstaat.

Daarnaast kan de strijdigheid worden opgelost door te kijken naar de hiërarchische status van de strijdige rechtsregels. Als het gaat om de verhouding tussen rechtsnormen van formeel gelijke rang wordt, in voorkomend geval, rekening gehouden met het aspect van specialiteit (*lex specialis*) of de chronologische volgorde van de aanneming van de norm (*lex posterior*).

Juridische gegevensbanken (met bijbehorende links)

Wetten online (*Gesetze im Internet*)

Het federale ministerie van Justitie en het Duitse federale bureau voor justitie plaatsen bijna alle actuele federale wetgeving op het internet, waar geïnteresseerde burgers deze gratis kunnen raadplegen. Hier staan ook de actuele versies van de wetgeving en de algemene maatregelen van bestuur. Deze worden doorlopend geconsolideerd door het documentatiecentrum van het federale bureau voor justitie.

De rechtsnormen in de Duitse taal zijn in alle formaten voor gratis gebruik beschikbaar. De wetsteksten die op het internet staan, vormen daarvan niet de officiële versie. Die versie is uitsluitend te vinden in de papieren editie van het federale staatsblad.

Is raadpleging gratis?

Ja.

In welke talen?

De rechtsnormen zijn beschikbaar in het Duits. Ook zijn er veel [Engelse vertalingen](#) beschikbaar.

Wat zijn de beschikbare zoekcriteria?

1. Zoeken op titel

Het is mogelijk een beperkte zoekactie te verrichten op woorden van een lange of korte titel en op de officiële afkortingen van alle beschikbare normen. Hierbij kunnen twee operatoren worden gebruikt:

Operator "en":

het systeem zoekt de documenten waarin alle ingevoerde woorden staan.

Operator "of":

het systeem zoekt de documenten waarin ten minste een van de ingevoerde woorden staat.

2. Zoeken in volledige tekst

Daarnaast kunnen via een trefwoord alle beschikbare wetsteksten worden doorzocht. Ook hier kunnen twee operatoren worden gebruikt:

Operator "en":

het systeem zoekt de documenten waarin alle ingevoerde woorden staan.

Operator "of":

het systeem zoekt de documenten waarin ten minste een van de ingevoerde woorden staat.

Rechtspraak online (*Rechtsprechung im Internet*)

Het federale ministerie van Justitie en het Duitse federale bureau voor justitie plaatsen vanaf het jaar 2010 een selectie van de beslissingen van het Constitutioneel Hof van de Bondsrepubliek, de federale gerechtshoven en het Federaal Octrooigerecht op het internet, waar geïnteresseerde burgers deze gratis kunnen raadplegen. De beslissingen worden geanonimiseerd en in beginsel in hun totaliteit gepubliceerd. De gegevensbank wordt dagelijks bijgewerkt. De beslissingen zijn in alle formaten voor gratis gebruik beschikbaar.

Is raadpleging gratis?

Ja.

In welke talen?

De beslissingen zijn beschikbaar in het Duits.

Wat zijn de beschikbare zoekcriteria?

1. "Eenvoudig zoeken"

Via een standaardzoekactie ("eenvoudig zoeken") kunnen alle beslissingen die de burgerservice heeft gepubliceerd, integraal worden doorzocht. De door de gebruiker ingevoerde gegevens worden voor zover mogelijk aan bepaalde metagegevens gekoppeld en de spelling wordt waar nodig gecorrigeerd. De zoektermen worden na de uitvoering van de zoekactie onder het zoekformulier vermeld, evenals de resultaten. Er is een invoerveld beschikbaar, waarin vrijwel alle criteria van de concrete zoekactie kunnen worden gebruikt, zoals in een zoekmachine op het internet.

Zodra een zoekterm wordt ingevuld, verschijnt automatisch een lijst met mogelijke resultaten. Tekstuele en andere zoektermen worden voorgesteld, nadat de gebruiker is begonnen een zoekcriterium in te voeren, via de automatisch gegenereerde lijst met voorstellen, en kunnen rechtstreeks in het zoekscherm worden overgenomen. Bovendien detecteert het systeem foutief ingevoerde gegevens en signaleert het deze. Bij snel zoeken worden de ingevoerde gegevens geïnterpreteerd en wordt er via de lijst met voorstellen andere spellingen gepresenteerd (functie "Bedoelde u?").

Standaard worden de ingevoerde zoekwoorden met "en" verbonden. De gebruiker hoeft dit woord dus niet in te geven. Er wordt automatisch gezocht naar teksten waarin alle ingevoerde zoekcriteria voorkomen. De gebruiker kan de operators "OF" of "ZONDER" invoeren om op verschillende woorden te zoeken of bepaalde zoektermen juist uit te sluiten. In de presentatie van de zoektermen blijft de volgorde van invoering behouden. In de lijst van zoektermen worden de operators "OF" of "ZONDER" getoond.

2. "Geavanceerd zoeken"

Bij geavanceerd zoeken kunnen de verschillende zoekcriteria voor alle documenten op gedifferentieerde manier met elkaar worden verbonden. Behalve zoeken in een volledige tekst kan met geavanceerd zoeken naar metagegevens worden gezocht op grond van de volgende zoekcriteria: rechtbank; norm; datum; zaaknummer/ECLI.

Bestuursrechtelijke bepalingen online (*Verwaltungsvorschriften im Internet*)

De federale overheid plaatst onder leiding van het federale ministerie van Binnenlandse Zaken, en in het kader van een gemeenschappelijk project met *juris GmbH* (bedrijf dat het juridisch informatiesysteem voor de Bondsrepubliek Duitsland verzorgt) een uitgebreide gegevensbank met actuele bestuursrechtelijke bepalingen van de hoogste federale instanties op het internet, waar geïnteresseerde burgers deze gratis kunnen raadplegen. De gegevensbank bevat "living documents", dat wil zeggen documenten die voortdurend door de Bondsministeries worden bijgewerkt. De bestuursrechtelijke bepalingen die worden herzien en de nieuwe bestuursrechtelijke bepalingen kunnen op elk moment via *juris GmbH* worden geïntegreerd.

Bestuursrechtelijke bepalingen zijn geen rechtsregels. Het zijn abstracte algemene regels binnen de bestuurlijke organisatie, die door hogere bestuurlijke autoriteiten of leidinggevenden aan ondergeschikte instanties of medewerkers worden uitgevaardigd en waarmee de organisatie en het handelen van het bestuur worden bepaald. Voor meer bijzonderheden over de verschillende bestuursrechtelijke bepalingen kunt u de [internetsite](#) van het betreffende federale ministerie raadplegen.

Is raadpleging gratis?

Ja.

In welke talen?

De bestuursrechtelijke bepalingen zijn beschikbaar in het Duits.

Wat zijn de beschikbare zoekcriteria?

1. Zoeken op titel

Het is mogelijk een beperkte zoekactie te verrichten op woorden van een lange of korte titel en op de officiële afkortingen van alle beschikbare bestuursrechtelijke bepalingen. Hierbij kunnen twee operatoren worden gebruikt:

Operator "en":

Het systeem zoekt de documenten waarin alle ingevoerde woorden staan.

Operator "of":

het systeem zoekt de documenten waarin ten minste een van de ingevoerde woorden staat.

2. Zoeken in volledige tekst

Daarnaast kunnen via een trefwoord alle beschikbare wetsteksten worden doorzocht. Ook hier kunnen twee operatoren worden gebruikt:

Operator "en":

het systeem zoekt de documenten waarin alle ingevoerde woorden staan.

Operator "of":

het systeem zoekt de documenten waarin ten minste een van de ingevoerde woorden staat.

Portaal van de Justitiële autoriteiten van de federale overheid en de deelstaatoverheden (*Justizportal des Bundes und der Länder*)

Het federale ministerie van Justitie en de overheden van de deelstaten plaatsen wetsteksten op het internet, waar geïnteresseerde burgers deze kunnen raadplegen. Voor een deel van de teksten moet de burger betalen. Er zijn soms verschillende zoekcriteria.

Andere juridische gegevensbanken

Federaal staatsblad (*Bundesgesetzblatt*)

Het federale staatsblad verschijnt in druk en wordt in elektronische vorm op het volgende adres gepubliceerd: <https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav>

Alleen de gedrukte versie is bindend.

Federale staatscourant (*Bundesanzeiger*)

De federale staatscourant wordt in elektronische vorm op het volgende adres gepubliceerd: <https://www.bundesanzeiger.de/pub/de/amtlicher-teil>

Alleen de gedrukte versie is bindend.

Documentatie- en Informatiesysteem voor parlementsstukken

Laatste update: 05/05/2023

De verschillende taalversies van deze pagina worden bijgehouden door de betrokken lidstaten. De informatie wordt vertaald door de diensten van de Europese Commissie. Eventuele aanpassingen zijn daarom mogelijk nog niet verwerkt in de vertalingen. De Europese Commissie aanvaardt geen verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid met betrekking tot informatie of gegevens in dit document. Zie de juridische mededeling voor auteursrechtelijke bepalingen van de lidstaat die verantwoordelijk is voor deze pagina.